



**Universiteit Utrecht**

## **MASTERTHESIS**

# **De Longitudinale Relatie tussen de Persoonlijkheid van het Kind en Opvoedgedrag van Ouders: de Mediërende Rol van Opvoedingscompetentie**

H. Knigge-Wisselink & L. te Linde

Masterthesis Orthopedagogiek

Werkveld Jeugdzorg

Studentnummer 3013146 & 3011046

Cursusjaar 2009-2010

Begeleider Dr. P. Prinzie

Juni 2010

**De Longitudinale Relatie tussen de Persoonlijkheid van het Kind en  
Opvoedgedrag van Ouders: de Mediërende Rol van Opvoedingscompetentie**

H. Knigge-Wisselink & L. te Linde

## Voorwoord

Met trots presenteren wij onze masterthesis. Tien maanden lang hebben wij ons gericht op dit onderzoek. Een voor ons nieuwe analyse heeft de nodige tijd en energie gevraagd, maar deze periode van verdieping is absoluut van toegevoegde waarde geweest in onze ontwikkeling als wetenschapper. Het doet ons deugd te kunnen concluderen dat dit onderzoek bijdraagt aan de huidige en toekomstige ontwikkelingen in Nederland op het gebied van de opvoeding van kinderen.

In het bijzonder willen wij Dr. P. Prinzie bedanken voor zijn begeleiding en inzet bij onze thesis. Met name zijn snelle reacties op de emailstroom en adequate feedback op ingeleverde stukken zijn enorm gewaardeerd en waardevol geweest voor de voortgang van ons onderzoek.

Harriëtte Knigge- Wisselink & Lonneke te Linde

# De Longitudinale Relatie tussen de Persoonlijkheid van het Kind en Opvoedgedrag van Ouders: de Mediërende Rol van Opvoedingscompetentie

Harriëtte Knigge-Wisselink en Lonneke te Linde

Universiteit Utrecht, Nederland

**Samenvatting** Dit onderzoek wil inzicht geven in de relatie tussen de persoonlijkheid van het kind en het opvoedgedrag van ouders. Daarvoor zijn data van de lopende longitudinale Vlaamse Studie naar Opvoeden, Persoonlijkheid en Probleemgedrag (Prinzie et al., 2003) gebruikt in een mediatie analyse ( $N= 443$ ). Ouders hebben vragenlijsten ingevuld waarmee de mate van opvoedingscompetentie is gemeten en de persoonlijkheid (Big Five) van hun kind. Warmte en overreactiviteit zijn drie jaar later gemeten. Bootstrap analyses laten zien dat opvoedingscompetentie een mediërende rol heeft in de longitudinale relatie tussen de persoonlijkheid van het kind en opvoedgedrag van ouders. Een sterke mediërende rol bij zowel moeders als vaders is gevonden in de relatie tussen welwillendheid en overreactiviteit en tussen emotionele stabiliteit en warmte. De resultaten bieden een inhoudelijke bijdrage aan programma's voor opvoedingsondersteuning.

**Abstract** The aim of this study is to give more insight in the relation between child personality and parenting. Data from the Flemish Study on Parenting, Personality, and Problem Behavior were used in a mediation analyse ( $N= 443$ ). Parents rated children's Big Five characteristics and their sense of competence. Three years later parents rated their parenting (warmth and overreactivity). Bootstrap analyses show the mediation role of competence in the longitudinal relation between child personality and parenting. A strong mediation role for both mothers and fathers is found in the relation between benevolence and overreactivity and between emotional stability and warmth. These results help to direct parenting programs.

'Een goede opvoeding is essentieel voor een optimale ontwikkeling van kinderen en voor een gezonde samenleving' (Van Dijk & Prinsen, 2008, p. 6). Uit onderzoek van Van Dijk en Prinsen (2008) blijkt echter dat ruim 1 op de 3 ouders regelmatig opvoedzorgen heeft, 1 op de 10 ouders vaak het gevoel heeft niet competent te zijn in de opvoeding en 1 op de 4 ouders een matige tot negatieve beleving van de opvoeding heeft. Vragen over de opvoeding gaan veelal over het stellen van grenzen en het omgaan met lastig gedrag.

Het is wenselijk meer inzicht te krijgen in de factoren die de opvoeding van een kind beïnvloeden. In deze studie wordt onderzocht in welke mate de persoonlijkheid van een kind gerelateerd is aan de warmte en overreactiviteit in het opvoedgedrag van ouders drie jaar later. Daarnaast wordt onderzocht in welke mate ouderlijke opvoedingscompetentie een mediërende

rol heeft in deze relatie. Door het opvoedgedrag drie jaar later te onderzoeken wordt mogelijk te bepalen of de persoonlijkheid van het kind gerelateerd is aan opvoedgedrag later in de tijd.

### *Persoonlijkheid kind*

De Fruyt en Mervielde (2002) definiëren persoonlijkheid als ‘een verzameling van min of meer interne factoren die het gedrag van een persoon consistent maken over verschillende situaties, die min of meer stabiel zijn in de tijd, en die verschillen van het gedrag dat andere personen vertonen in vergelijkbare omstandigheden’. Prinzie (2004) en Asendorpf en Van Aken (2003) tonen aan dat uit verschillend onderzoek is gebleken dat alle woorden die persoonlijkheidskenmerken beschrijven, ondergebracht kunnen worden in vijf grote dimensies. Deze dimensies, ook wel Big Five genoemd, zijn extraversie, welwillendheid, consciëntieusheid, emotionele stabiliteit en vindingrijkheid.

Shiner en Caspi (2003) beschrijven dat persoonlijkheid en temperament bij kinderen theoretisch gezien als synoniem gebruikt kunnen worden. Temperament kan gedefinieerd worden als de fysieke basis voor affectieve ‘arousal’, expressie en regulatiecomponenten van persoonlijkheid (Goldsmith et al., 1987). Volgens Rothbart en Bates (2006) zijn temperamentkenmerken, die zich in de vroege kindertijd uiten, relatief stabiel over tijd. Zij concluderen dan ook dat temperamentkenmerken de ‘building blocks’ zijn voor de ontwikkeling van persoonlijkheid en de ontwikkeling van gedrag. Shiner en Caspi (2003) benoemen echter dat het temperament van een kind verandert door ervaringen in de omgeving, terwijl persoonlijkheid van een kind daar immuun voor is. In dit onderzoek worden temperament en persoonlijkheid toch als theoretisch synoniem gebruikt.

### *Persoonlijkheid kind en opvoedgedrag*

Uit het overzicht van Shiner en Caspi (2003) wordt duidelijk dat persoonlijkheidskenmerken van kinderen en de daarbij behorende gedragingen verschillen. Zo kunnen sommige kinderen gemakkelijker dan andere kinderen nieuwe situaties accepteren. Bovendien zijn sommige kinderen agressiever en impulsiever dan andere kinderen. Volgens Naerde, Tambs en Mathiesen (2002) krijgt de ene ouder daardoor meer moeilijk gedrag te verduren dan een andere ouder. Hierdoor reageren ouders op verschillende manieren naar hun kinderen. Deze ouder-kind interacties worden opvoedgedrag genoemd.

In dit onderzoek worden twee uitingen van opvoedgedrag onderzocht, namelijk overreactiviteit en warmte. Overreactiviteit is de neiging van ouders om op probleemgedrag van hun kind te reageren met boosheid, frustratie, gemeenheid, irritatie en ongeduld (Arnold,

O'Leary, Wolff, & Acker, 1993; Prinzie, Onghena, & Hellinckx, 2007). Volgens Suchman, Rounsaville, DeCoste en Luthar (2007) is ouderlijke warmte de mate waarin ouders tijd met hun kind doorbrengen, interesse uiten naar de activiteiten en vrienden van hun kind, emotioneel beschikbaar zijn, de mate waarin zij hun kinderen aanmoedigen en complimenteren bij prestaties en de mate waarin zij hun affectie tonen naar hun kind.

Hoeve en collega's (2008) tonen aan dat kinderen van ouders die overreactief opvoedgedrag vertonen meer kans hebben op delinquent gedrag. Gray en Steinberg (1999) voegen daar aan toe dat ouderlijke betrokkenheid een significante rol heeft in het vermijden van drugsgebruik en spijbelgedrag en het verminderen van angst en depressie bij adolescenten. Gesteld kan worden dat opvoedgedrag van invloed is op het gedrag van kinderen.

Prinzie en collega's (2003) suggereren dat kinderen die meer toegeeflijk en empathisch, volgzzaam, goed gehumeurd en vrolijk zijn (extraversie en welwillendheid) gemakkelijker hun ouders gehoorzamen, wat kan resulteren in een warm opvoedklimaat. Impulsieve kinderen zouden meer negatieve reacties uitlokken bij hun ouders, leerkrachten, vrienden en omgeving. In dit onderzoek wordt dan ook verwacht dat er een significante relatie bestaat tussen de persoonlijkheid van het kind en het opvoedgedrag. Daarnaast wordt verwacht dat ouders meer warmte en minder overreactief opvoedgedrag vertonen bij kinderen met een hoge score op extraversie, welwillendheid, consciëntieusheid, emotionele stabiliteit en vindingrijkheid.

### *Opvoedingscompetentie*

Er is, zover ons bekend, weinig onderzoek gedaan naar de verklaring voor de relatie tussen de persoonlijkheid van het kind en opvoedgedrag. Verwacht wordt dat opvoedingscompetentie een mediërende rol heeft in deze relatie. Competentie wordt door Coleman en Karraker (2000) uitgelegd als een multidimensionaal construct met gedrags-, affectieve en cognitieve kenmerken. Eén onderdeel van deze competentie is de 'zelfstandige werkzaamheid' van ouders, die omschreven kan worden als de verwachting die ouders hebben over hun mogelijkheden om een positieve invloed te hebben op het gedrag en de ontwikkeling van hun kinderen.

### *Persoonlijkheid kind en opvoedingscompetentie*

Volgens Naerde en collega's (2002) is het zeer waarschijnlijk dat kinderen die moeilijk opvoedbaar zijn gevoelens van incompetentie over de opvoeding veroorzaken bij ouders. Met

moeilijk opvoedbaar wordt bedoeld dat een kind moeilijke persoonlijkheidskenmerken bezit. Moeilijke persoonlijkheidskenmerken kunnen uitgelegd worden als het uiten van meer negatieve emoties. Goldstein, Harvey en Friedman-Weieneth (2007) concluderen in hun studie dat ouders van kinderen met gedragsproblemen (hyperactiviteit en oppositioneel gedrag) significant meer stress vertonen dan ouders met kinderen zonder gedragsproblemen. Moeders van kinderen met hyperactiviteit vertonen een hoger niveau van stress waarbij de mate van stress sterk geassocieerd wordt met het hebben van een moeilijk kind.

Volgens Williford, Calkins en Keane (2006) ontstaat verminderde opvoedingscompetentie door een mismatch tussen de vraag van het kind naar bepaald opvoedgedrag en de beschikbare mogelijkheden van ouders om aan die vraag te kunnen voldoen. Deze mismatch wordt mede bepaald door een negatief beeld van zichzelf of het kind en door de mate van toewijding van de ouder aan zijn ouderlijke rol. Daarom wordt in dit onderzoek verwacht dat een significante relatie bestaat tussen de persoonlijkheid van het kind en opvoedingscompetentie. Daarnaast wordt verwacht dat ouders een hogere score hebben op opvoedingscompetentie wanneer hun kind een hoge score heeft op extraversie, welwillendheid, consciëntieusheid, emotionele stabiliteit en vindingrijkheid.

#### *Opvoedingscompetentie en opvoedgedrag*

Uit verschillende onderzoeken blijkt dat verminderde opvoedingscompetentie een negatieve invloed heeft op de kwaliteit van het opvoedgedrag (De Haan, Prinzie, & Deković, 2009; Goldstein et al., 2007; McPherson, Lewis, Lynn, Haskett, & Bherend, 2008; Uno, Florsheim, & Uchino, 1998; Williford et al., 2006). Ouders die het gevoel hebben weinig invloed te hebben op het gedrag van hun kind kunnen zich hopeloos en minder competent voelen. Dit gevoel van hopeloosheid kan ertoe leiden dat ouders minder plezier beleven aan de interacties met hun kind en daardoor minder warmte tonen (Gondoli & Silverberg, 1997). De Haan en collega's (2009) concluderen tevens dat ouders zich competent voelen wanneer ze het gevoel hebben het gedrag van hun kind te kunnen veranderen. Ouders die zich competent voelen laten in hun opvoedgedrag meer warmte zien en minder overreactiviteit (De Haan et al., 2009; Uno et al., 1998). Goldstein en collega's (2007) voegen daar aan toe dat een verminderde opvoedingscompetentie tot minder consequent en verzorgend, warm gedrag van ouders in de opvoeding leidt. Mensen met een verminderd competentiegevoel maken geen specifieke doelen voor zichzelf en gaan minder uitdagende taken aan (Schunk, 1990; Sexton & Tuckman, 1991). Volgens Coleman en Karraker (1997) is er een relatie tussen het niet kunnen ontwikkelen van specifieke doelen en overreactief opvoeden. Daarnaast kunnen ouders door

het vermijden van uitdagingen ook disciplinerende technieken gaan vermijden. Ouders die zich minder competent voelen over de opvoeding zullen in plaats van positieve disciplinetechnieken meer overreactiviteit laten zien. Coleman en Karraker (2000) concluderen tevens dat ouders die in hun eigen opvoedingseffectiviteiten geloven meer positief opvoedgedrag laten zien. Het onderzoek van Asscher, Hermanns en Deković (2008) naar de effecten van het HOME- start programma bevestigt dat het vergroten van ouderlijke opvoedingscompetenties leidt tot het ontwikkelen van meer positief opvoedgedrag van ouders. Het is dan ook de verwachting dat er een significante relatie bestaat tussen opvoedingscompetentie en opvoedgedrag. Daarnaast wordt verwacht dat ouders die een hoge score hebben op opvoedingscompetentie, drie jaar later meer warmte laten zien in hun opvoedgedrag en minder overreactiviteit.

#### *Opvoedingscompetentie als mediator*

In dit onderzoek wordt verwacht dat ouderlijke opvoedingscompetentie een significante mediërende rol heeft in deze relatie (zie Figuur 1). Een mediator is een mechanisme dat de relatie tussen twee andere variabelen verklaart (Rose, Holmbeck, Coakley, & Franks, 2004). Door opvoedingscompetentie als mediator te beschouwen, wordt verondersteld dat naast een directe significante relatie tussen de persoonlijkheid van het kind en opvoedgedrag er een significante relatie bestaat tussen de persoonlijkheid van het kind en opvoedingscompetentie en tussen opvoedingscompetentie en opvoedgedrag. Opvoedingscompetentie wordt hierdoor een verklarende variabele in de relatie tussen de persoonlijkheid van het kind en opvoedgedrag.



*Figuur 1: De relatie tussen persoonlijkheid kind en opvoedgedrag, gemedieerd door opvoedingscompetentie.*

#### *Vaders versus moeders*

In dit onderzoek wordt het opvoedgedrag en de opvoedingscompetentie van moeders en vaders met elkaar vergeleken. Uit eerder onderzoek blijkt namelijk dat moeders en vaders verschillen in hun opvoedgedrag. Zo laten moeders over het algemeen meer warmte zien naar hun kind dan vaders (Calzada, Eyberg, Rich, & Querido, 2003; McKinney & Renk, 2008). De



verwachting is dan ook dat moeders in dit onderzoek meer warmte en minder overreactiviteit laten zien dan vaders.

Daarnaast blijkt uit onderzoek van Calzada en collega's (2003) en van Treutler en Epkins (2003) dat moeders zich minder competent voelen in de opvoeding dan vaders. In dit onderzoek wordt dit resultaat tevens verwacht.

## **Methode**

### *Onderzoeksgroep*

Dit onderzoek is gebaseerd op de lopende longitudinale Vlaamse Studie naar Opvoeden, Persoonlijkheid en Probleemgedrag (Prinzie et al., 2003). De focus van het onderzoek van Prinzie en collega's (2003) ligt op de (negatieve en positieve) ouder-kind interacties, de persoonlijkheid van kind en ouders en de ontwikkeling van kinderen.

Voor dit onderzoek wordt data gebruikt van 443 gezinnen met een kind dat naar de basisschool gaat (215 jongens en 228 meisjes). De gemiddelde leeftijd van de kinderen op T1 (2001) is 7 jaar 10 maanden (bereik: 6 jaar 0 maanden en 9 jaar 11 maanden). De gemiddelde leeftijd van moeders is 37 jaar 8 maanden (bereik: 27 jaar 4 maanden en 52 jaar 6 maanden). De gemiddelde leeftijd van vaders is 39 jaar 8 maanden (bereik: 29 jaar 9 maanden en 55 jaar 8 maanden). Het opleidingsniveau van moeders (M) en vaders (V) in procenten: basisonderwijs (M: 0,7; V: 2,9), voortgezet onderwijs (M: 37,5; V: 38,8), hoger niet-universitair onderwijs (M: 47,9; V: 34,7) en universitair onderwijs (M: 13,3; V: 19,6).

### *Procedure*

In 1999 werd via een proportioneel gestratificeerde steekproef 599 kinderen uit Vlaanderen geselecteerd op basis van geografische locatie, leeftijd en geslacht. De kinderen bezochten een reguliere basisschool. De steekproef bestond uit 304 jongens en 295 meisjes. De leeftijd varieerde tussen de 5 en 11 jaar, de gemiddelde leeftijd van de kinderen was 7 jaar 10 maanden. Data werden op zes verschillende meetmomenten afgenomen bij meerdere informanten: ouders, leerkrachten en de jongere zelf, met behulp van verschillende vragenlijsten.

In dit onderzoek zijn data gebruikt van vragenlijsten die door moeders en vaders zijn ingevuld tijdens meetmoment T3 in 2001 en meetmoment T4 in 2004. Gekozen is om zowel data te gebruiken van moeders als van vaders. Door het longitudinale design is het mogelijk om verbanden over tijd te onderzoeken. Op deze manier kan een belangrijke bijdrage geleverd worden aan het opstellen van interventies en preventieve handelingen (Rose et al., 2004).

### *Design & instrumenten*

De persoonlijkheid van het kind wordt gemeten met de Hierarchical Personality Inventory for Children (HiPIC; Mervielde & De Fruyt, 1999, 2002; Shiner & Caspi, 2003). Deze is in 2001 door moeders en vaders ingevuld. De HiPIC meet vijf persoonlijkheidsdimensies van kinderen in de leeftijd van 6-18 jaar en bevat 144 items. De persoonlijkheidsdimensies zijn: extraversie, welwillendheid, consciëntieusheid, emotionele stabiliteit en vindingrijkheid. De Cronbach alpha's voor moeders variëren van .88 voor emotionele stabiliteit tot .93 voor consciëntieusheid en welwillendheid. De Cronbach alpha's voor vaders variëren van .87 voor emotionele stabiliteit tot .94 voor consciëntieusheid.

Warmte wordt gemeten met behulp van de Parenting Practices Questionnaire (PPQ; Robinson, Mandleco, Frost-Olsen, & Hart, 1995; Schalenbourg & Verschueren, 2003). Warmte wordt gemeten aan de hand van elf items. De Cronbach alpha is voor moeders .82 en voor vaders .87.

Overreactiviteit wordt gemeten met behulp van de Parenting Scale (PS; Arnold et al, 1993; Prinzie et al. 2007). Deze vragenlijst meet de mate van disfunctionele opvoedingspraktijken van ouders van jonge kinderen. Overreactiviteit wordt gemeten aan de hand van negen items. De Cronbach alpha is voor moeders .76 en voor vaders .75.

Ouderlijke opvoedingscompetentie wordt gemeten met behulp van de Nijmeegse Ouderlijke Stress Index (NOSI; De Brock, Vermulst, Gerris, & Abidin, 1992). De NOSI meet de stressbeleving van ouders bij de opvoeding van hun kind in de leeftijd van 2-13 jaar. Opvoedingscompetentie wordt gemeten aan de hand van 13 items. De Cronbach alpha is voor moeders en vaders .85.

### *Data - analyse*

In dit onderzoek wordt verwacht dat de relatie tussen de persoonlijkheid van het kind en opvoedgedrag gemedieerd wordt door opvoedingscompetentie. Een betrouwbare schatting is te verkrijgen met behulp van de Bootstrap methode. Bootstrapping is een niet-parametrische benadering van de effect-grootte. Bootstrapping wordt gerealiseerd door grote steekproefaantallen te nemen van  $N$  van de data ( $N$  is de originele steekproefgrootte). Dit wordt in het Engels 'sampling with replacement' genoemd. De verdeling van het indirecte effect hoeft niet altijd symmetrisch of normaal te zijn (Preacher & Hayes, 2004).

De  $y$ -variabele (afhankelijk) betreft hier warmte en overreactiviteit. De  $x$ -variabele (onafhankelijk) is de persoonlijkheid van het kind. De  $m$ -variable (mediator) is de ouderlijke

opvoedingscompetentie en  $z$  is het aantal bootstrap herverdelingen van de steekproef (5000). Tenslotte zijn leeftijd en sekse van het kind in de analyse meegenomen als covariaten.

## Resultaten

### *Beschrijvende statistieken en correlaties*

Voor moeders en vaders staan de beschrijvende statistieken en correlaties tussen de persoonlijkheid van het kind, opvoedingscompetentie en het opvoedgedrag beschreven in Tabel 1.

Verschillen in opvoedgedrag van moeders en vaders is getoetst met een t-test. Hieruit blijkt dat er een significant verschil is in gemiddelde in warmte tussen moeders ( $M= 4.23$ ,  $SD= .43$ ) en vaders ( $M= 3.64$ ,  $SD= .60$ );  $t(884)= -16.78$ ,  $p < .001$ . Daarnaast blijkt dat er geen significant verschil is in gemiddelde in overreactiviteit tussen moeders ( $M= 3.15$ ,  $SD= .84$ ) en vaders ( $M= 3.17$ ,  $SD= .83$ );  $t(884)= .19$ ,  $p= .85$ . Verschillen in opvoedingscompetentie tussen moeders en vaders zijn tevens getoetst met een t-test. Hier uit blijkt dat er geen significant verschil is in gemiddelde tussen moeders ( $M= 5.22$ ,  $SD= .62$ ) en vaders ( $M= 5.29$ ,  $SD= .61$ );  $t(884)= 1.74$ ,  $p= .08$ .

De Pearson- correlaties laten zien dat de persoonlijkheid van het kind, opvoedingscompetentie en warmte bij moeders en vaders een significante onderlinge positieve correlatie hebben (met uitzondering van een niet significante relatie tussen emotionele stabiliteit en warmte). Overreactiviteit heeft bij moeders en vaders een significante negatieve correlatie met opvoedingscompetentie en de persoonlijkheid van het kind (met uitzondering van een niet significante relatie tussen extraversie en overreactiviteit bij moeders).

### *De relatie tussen de persoonlijkheid van het kind, opvoedingscompetentie en opvoedgedrag*

In Tabel 2 worden de resultaten van moeders en vaders beschreven. Uit deze tabel blijkt dat de directe relatie tussen extraversie, welwillendheid, consciëntieusheid en vindingrijkheid van het kind en warmte drie jaar later significant positief gerelateerd zijn bij zowel moeders als vaders ( $c'$ -path). De directe relatie tussen welwillendheid en overreactiviteit is zowel bij moeders als bij vaders significant negatief gerelateerd. Bij vaders is emotionele stabiliteit ook significant negatief gerelateerd aan overreactiviteit. Alle persoonlijkheidsdimensies zijn significant positief gerelateerd aan opvoedingscompetentie van ouders ( $a$ -path). Opvoedingscompetentie van moeders en vaders is significant positief gerelateerd aan warmte

Tabel 1

Pearson Correlaties, Gemiddelden, Standaardafwijking en Cronbach alpha's van Moeders en Vaders

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	M	SD	$\alpha$
1. Leeftijd	-	-.09*	.04	-.09	-.04	-.16**	-.04	-.10*	.01	94.21	13.20	-
2. Extraversie	-.07	(.67**)	.13**	.18**	.45**	.54**	.16**	.24**	-.10*	3.63	.48	.91
3. Welwillendheid	.08	.12*	(.71**)	.37**	.28**	.17**	.35**	.22**	-.25**	3.43	.47	.92
4. Consciëntieusheid	-.05	.15**	.38**	(.77**)	.23**	.55**	.22**	.23**	-.12*	3.37	.57	.94
5. Emotionele Stabiliteit	-.06	.42**	.27**	.52**	(.65**)	.33**	.26**	.06	-.22**	3.54	.56	.87
6. Vindingrijkheid	-.11*	.46**	.17**	.51**	.34**	(.69**)	.15**	.27**	-.11*	3.83	.53	.92
7. Competentie	.02	.17**	.44**	.33**	.25**	.22**	(.41**)	.20**	-.33**	5.29	.61	.85
8. Warmte	-.00	.21**	.24**	.18**	.07	.30**	.19**	(.35**)	-.13**	3.64	.60	.87
9. Overreactiviteit	.00	-.03	-.33**	-.17**	-.16**	-.12**	-.36**	-.25**	(.25**)	3.17	.83	.75
Gemiddelde	94.21	3.64	3.49	3.38	3.49	3.85	5.22	4.23	3.15	-	-	-
Standaardafwijking	13.20	.50	.50	.60	.61	.57	.62	.43	.84	-	-	-
Cronbach alpha	-	.91	.93	.93	.88	.92	.85	.82	.76	-	-	-

*Note.* Leeftijd = Leeftijd van het kind in maanden in 2001. Correlaties voor vaders ( $N=443$ ) staan boven de diagonaal gepresenteerd en de correlaties voor moeders ( $N=443$ ) staan onder de diagonaal gepresenteerd. Op diagonaal staan de correlaties tussen vaders en moeders gepresenteerd.

\* $p < .05$ . \*\* $p < .01$ . \*\*\* $p < .001$ .

Tabel 2

Totaal, Direct, en Indirect Effecten van Persoonlijkheid kind op Warmte en Overreactiviteit gemedieerd door Opvoedingscompetentie

Moeders	Onafhankelijke Variabele (IV)	Mediërende Variabele (M)	Effect van IV op M (a)	Effect van M op DV (b)	Direct effect (c')	Indirect effect (a x b)	Totale Effect (c)
Moeders	1. Extraversie	Opvoedingscompetentie	.21***	Warmte: .10** Overreactiviteit: -.48***	.15*** .05	.02 [.01-.04] -.10 [-.17-.05]	.18*** -.05
	2. Welwillendheid	Opvoedingscompetentie	.55***	Warmte: .06 Overreactiviteit: -.35***	.17*** -.36***	.04 [-.00-.08] -.19 [-.27-.11]	.20*** -.55***
	3. Consciëntieusheid	Opvoedingscompetentie	.34***	Warmte: .09** Overreactiviteit: -.45***	.09** -.07	.03 [.01-.06] -.15 [-.22-.10]	.12*** -.22**
	4. Emotionele Stabiliteit	Opvoedingscompetentie	.26***	Warmte: .12*** Overreactiviteit: -.44***	.02 -.10	.03 [.01-.06] -.12 [-.18-.07]	.05 -.22***
	5. Vindingrijkheid	Opvoedingscompetentie	.24***	Warmte: .08* Overreactiviteit: -.45***	.20*** -.07	.02 [.00-.04] -.11 [-.19-.06]	.22*** -.18**
Vaders	1. Extraversie	Opvoedingscompetentie	.20***	Warmte: .16*** Overreactiviteit: -.44***	.25*** -.08	.03 [.01-.07] -.09 [-.16-.04]	.28*** -.17*
	2. Welwillendheid	Opvoedingscompetentie	.45***	Warmte: .14** Overreactiviteit: -.38***	.23*** -.27**	.06 [.02-.11] -.17 [-.25-.11]	.29*** -.44***
	3. Consciëntieusheid	Opvoedingscompetentie	.23***	Warmte: .16*** Overreactiviteit: -.44***	.20*** -.05	.04 [.02-.07] -.10 [-.16-.05]	.24*** -.16*
	4. Emotionele Stabiliteit	Opvoedingscompetentie	.28***	Warmte: .19*** Overreactiviteit: -.40***	.01 -.21**	.06 [.03-.09] -.11 [-.18-.07]	.06 -.33***
	5. Vindingrijkheid	Opvoedingscompetentie	.17**	Warmte: .16*** Overreactiviteit: -.44***	.27*** -.10	.03 [.01-.06] -.07 [-.14-.03]	.30*** -.18*

*Nota.* De resultaten zijn gebaseerd op 5000 bootstrap steekproeven. Betrouwbaarheidsinterval (95%) staat tussen haakjes. Significante indirecte effecten zijn vet gedrukt.

\* $p < .05$ . \*\* $p < .01$ . \*\*\* $p < .001$ .

en significant negatief gerelateerd aan overreactiviteit (b-path).

### *Opvoedingscompetentie als mediator*

De resultaten van de mediator-analyse zijn eveneens te vinden in Tabel 2. Daarin is te zien dat opvoedingscompetentie de relatie tussen de persoonlijkheid van het kind en warmte significant positief medieert (ab-path). Bovendien medieert opvoedingscompetentie significant negatief de relatie tussen de persoonlijkheid van het kind en overreactiviteit. De mediator heeft echter geen significant effect op de relatie tussen welwillendheid en warmte en op de relatie tussen vindingrijkheid en warmte bij moeders.

Verder blijkt uit Tabel 2 dat de relatie tussen extraversie en warmte bij moeders voor 12% verklaard wordt door opvoedingscompetentie en bij vaders voor 11% (c-path). De relatie tussen welwillendheid en warmte wordt bij vaders voor 21% verklaard door opvoedingscompetentie. De relatie tussen consciëntieusheid en warmte wordt bij moeders voor 25% en voor vaders voor 17% verklaard door opvoedingscompetentie. De relatie tussen emotionele stabiliteit en warmte wordt bij moeders voor 60% en bij vaders voor 100% verklaard door opvoedingscompetentie. De relatie tussen vindingrijkheid en warmte wordt bij vaders voor 10% verklaard door opvoedingscompetentie.

Verder wordt de relatie tussen extraversie en overreactiviteit bij moeders voor 15% en bij vaders voor 26% verklaard door opvoedingscompetentie. De relatie tussen welwillendheid en overreactiviteit wordt bij moeders voor 74% en bij vaders voor 61% verklaard door opvoedingscompetentie. De relatie tussen consciëntieusheid en overreactiviteit wordt bij moeders voor 37% en bij vaders voor 26% verklaard door opvoedingscompetentie. De relatie tussen emotionele stabiliteit en overreactiviteit wordt bij moeders voor 34% en bij vaders voor 44% verklaard door opvoedingscompetentie. De relatie tussen vindingrijkheid en overreactiviteit wordt bij moeders voor 29% en bij vaders voor 25% verklaard door opvoedingscompetentie.

Bovenstaande laat zien dat de relatie tussen de persoonlijkheid van het kind en opvoedgedrag van ouders gedeeltelijk verklaard wordt door opvoedingscompetentie.

## **Discussie**

Het doel van dit onderzoek is een verklaring te vinden voor de relatie tussen de persoonlijkheid van het kind en het opvoedgedrag van ouders (warmte en overreactiviteit) drie jaar later. Hierbij is onderzocht of ouderlijke opvoedingscompetentie een mediërende rol heeft en deze relatie verklaart.

### *De relatie tussen de persoonlijkheid van het kind en opvoedgedrag drie jaar later*

Allereerst kan gesteld worden dat er een directe positieve relatie is tussen de persoonlijkheidskenmerken extraversie, welwillendheid, consciëntieusheid en vindingrijkheid van het kind en warmte van ouders. Prinzie en collega's (2003) beschreven al eerder dat kinderen die meer toegeeflijk en empathisch, volgzzaam, goed gehumeurd en vrolijk zijn (extraversie en welwillendheid) betere mogelijkheden hebben om hun ouders te gehoorzamen en dat dit kan resulteren in een positief opvoedklimaat (warmte). Daarnaast blijkt dat er een directe negatieve relatie is tussen welwillendheid en overreactiviteit bij vaders en moeders. Tevens is er een directe negatieve relatie tussen emotionele stabiliteit en overreactiviteit bij vaders.

Het is opvallend dat de persoonlijkheidskenmerken extraversie, vindingrijkheid en consciëntieusheid niet gerelateerd zijn aan overreactiviteit. Het onderzoek van Kendler en Baker (2007) geeft hiervoor een mogelijke verklaring. Het blijkt dat positief opvoedgedrag sterker bepaald wordt door biologische factoren, zoals de persoonlijkheid van het kind en van de ouder, dan negatief opvoedgedrag. Negatief opvoedgedrag wordt grotendeels bepaald door persoonlijke ervaringen in het leven.

### *De relatie tussen de persoonlijkheid van het kind en opvoedingscompetentie*

Het blijkt dat alle persoonlijkheidskenmerken van het kind positief gerelateerd zijn aan de opvoedingscompetentie van ouders. Ouders hebben een hoge score op opvoedingscompetentie wanneer hun kinderen een hoge score hebben op extraversie, welwillendheid, consciëntieusheid, emotionele stabiliteit en vindingrijkheid. Dit resultaat bevestigt eerder onderzoek van Naerde en collega's (2002) en Goldstein en collega's (2007) waaruit blijkt dat kinderen met moeilijke persoonlijkheidskenmerken gevoelens van incompetentie veroorzaken bij ouders over de opvoeding. Wanneer ouders namelijk niet beschikken over mogelijkheden om aan de vraag van het kind naar bepaald opvoedgedrag te voldoen, vermindert hun opvoedingscompetentie (Williford et al., 2006).

### *De relatie tussen opvoedingscompetentie en opvoedgedrag drie jaar later*

De Haan en collega's (2009) en Uno en collega's (1998) stellen dat wanneer ouders zich competent voelen, zij meer warmte en minder overreactiviteit laten zien. De resultaten van dit onderzoek komen voor vaders met bovenstaande studies overeen, maar niet voor moeders. Moeders die zich competent voelen, vertonen minder overreactiviteit, maar niet meer warmte.

Het is opvallend dat moeders die zich competent voelen niet meer warmte vertonen. Eerder onderzoek van Gondoli en Silverberg (1997) laat andere uitkomsten zien: moeders met hogere opvoedingscompetentie zijn warmer, meer accepterend en moedigen de autonomie van hun kind aan. Een verklaring daarvoor is dat ouders die zichzelf competent voelen in de opvoeding, meer vreugde halen uit de interactie met hun kind, dan ouders die zichzelf incompetent voelen. Deze vreugde leidt tot meer warmte en acceptatie in de opvoeding. Een andere verklaring is dat ouders met een hoge opvoedingscompetentie, zich minder bedreigd voelen door het uitdagende gedrag van hun kind en het idee hebben met positief opvoedgedrag hun kind naar zelfstandigheid te kunnen leiden. Uit het onderzoek van De Haan en collega's (2009) blijkt dat opvoedingscompetentie een minder grote rol speelt bij warmte dan bij overreactiviteit. Het onderzoek van Kendler en Baker (2007) geeft ook hiervoor een verklaring. Positief opvoedgedrag wordt immers veelal door genetische factoren beïnvloed en niet zozeer door opvoedingscompetentie.

#### *Vershil tussen moeders en vaders*

Uit dit onderzoek kan geconcludeerd worden dat er geen verschillen zijn in de mate van opvoedingscompetentie en overreactiviteit tussen moeders en vaders. Dit is niet volgens de verwachting, gebaseerd op onderzoek van Calzada en collega's (2003) en Treutler en Epkins (2003).

Wel blijkt dat moeders significant meer warmte tonen dan vaders. Deze resultaten komen overeen met onderzoeken van Calzada en collega's (2003) en McKinney en Renk (2008). De Haan en collega's (2009) vinden echter geen verschil in warmte tussen moeders en vaders. Als verklaring hiervoor noemen ze dat de verschillen tussen sekse wegvallen op het moment dat er andere individuele factoren worden meegenomen, zoals de persoonlijkheid van ouders, leeftijd en opleidingsniveau. In dit onderzoek zijn deze factoren niet meegenomen.

#### *De mediërende rol van opvoedingscompetentie*

Het belangrijkste resultaat uit dit onderzoek is dat opvoedingcompetentie een mediërende rol heeft in de relatie tussen persoonlijkheidskenmerken van het kind en opvoedgedrag van ouders, met uitzondering van de relatie tussen welwillendheid en warmte en de relatie tussen vindingrijkheid en warmte bij moeders.

Een sterke mediërende rol is gevonden tussen emotionele stabiliteit en warmte. Het is begrijpelijk dat bij ouders het gevoel van competentie vergroot wordt wanneer het kind rustig en evenwichtig is en positieve emoties en zelfvertrouwen heeft. Ouders laten daardoor warm



opvoedgedrag zien. Onderzoek van Dunsmore, Bradburn, Costanzo en Fredrickson (2009) laat echter ook zien dat ouders die warmte tonen en positief en responsief op hun kind reageren, positievere emoties bij hun kind teweeg brengen. Dit heeft een positieve invloed op het zelfvertrouwen en eigenwaarde. Er kan gesteld worden dat er sprake is van wederzijdse beïnvloeding. Toekomstig onderzoek zou rekening moeten houden met dit gegeven.

Tevens is een sterke mediërende rol gevonden in de relatie tussen welwillendheid en overreactiviteit. Kinderen met een welwillende persoonlijkheid zijn vriendelijk, betrouwbaar, behulpzaam, vergevingsgezind en rechte doorzee. Deze persoonlijkheidskenmerken bepalen de interacties die zij hebben met hun omgeving. Zo zullen zij niet snel met anderen in conflict komen (Sneed, 2002). Ouders met welwillende kinderen voelen zich competent in de opvoeding en laten daardoor minder overreactiviteit zien. Het is dan wel opvallend dat er geen mediërende rol is van opvoedingscompetentie in de relatie tussen welwillendheid en warmte. Het is vooralsnog niet mogelijk hier een verklaring voor te geven, aangezien weinig tot geen onderzoek is gedaan naar de relatie tussen welwillendheid in kinderen en warmte van ouders.

#### *Het belang van opvoedingscompetentie*

Zoals beschreven hebben ouders regelmatig opvoedzorgen en ervaren zij gevoelens van incompetentie over de opvoeding (Van Dijk & Prinsen, 2008). Wanneer ouders zich incompetent voelen over de opvoeding van hun kinderen bestaat het gevaar dat zij negatief opvoedgedrag laten zien dat nadelig is voor de ontwikkeling van hun kind. Uit recent onderzoek blijkt dat overreactiviteit leidt tot externaliserend probleemgedrag bij kinderen (Van den Akker, Deković, & Prinzie, 2010; Prinzie, Van der Sluis, De Haan, & Deković, 2010). Het is dan ook belangrijk in te spelen op de opvoedingscompetentie van ouders. Het is immers gebleken dat opvoedingscompetentie een mediërende rol speelt in de relatie tussen de persoonlijkheid van het kind en warmte en overreactiviteit.

Door nadruk te leggen op het vergroten van de opvoedingscompetentie van ouders is het mogelijk de warmte van vaders te vermeerderen en de overreactiviteit van moeders en vaders te verminderen. Hier zou meer aandacht voor moeten komen in de jeugdzorg. Een goed voorbeeld is dan ook het HOME- start programma dat positief opvoedgedrag wil stimuleren door het vergroten van ouderlijke opvoedingscompetenties. Onderzoek naar dit programma laten positieve resultaten zien (Asscher et al., 2008).

Hierbij zou tevens aandacht besteedt moeten worden aan de invloed van de persoonlijkheid van kinderen op het opvoedgedrag van ouders. Er kan namelijk gesteld worden dat de persoonlijkheid van het kind een voorspellende factor is in het opvoedgedrag

van ouders. Bij opvoedingsondersteuning zou dan ook op jonge leeftijd van het kind aandacht moeten zijn voor diens persoonlijkheid. Dit is vooral belangrijk bij de relatie tussen de emotionele stabiliteit van het kind en warmte van vaders, aangezien deze relatie voor 100% verklaard wordt door opvoedingscompetentie.

### *Beperkingen en richtingen voor toekomstig onderzoek*

In dit onderzoek is gebruik gemaakt van de HiPIC, een vragenlijst die de persoonlijkheid van het kind in kaart brengt. Deze vragenlijst is ingevuld door vaders en moeders en de gegevens zijn apart in dit onderzoek gebruikt om het verschil tussen vaders en moeders te onderzoeken. Een completer beeld van de persoonlijkheid van het kind had verkregen kunnen worden door de vragenlijst ook door het kind en de leerkracht in te laten vullen.

Gekeken is naar de verschillen tussen moeders en vaders in de mate van opvoedingscompetentie en opvoedgedrag. Het zou nuttig zijn tevens te onderzoeken of opvoedingscompetentie bij moeders en vaders evenzeer medieert. In dit onderzoek was het helaas niet mogelijk deze analyse uit te voeren.

Andere factoren die van invloed zijn op de opvoedingscompetentie en opvoedgedrag van ouders zijn buiten beschouwing gelaten. Uit eerder onderzoek is namelijk gebleken dat factoren als het sociale netwerk, leeftijd van het kind, huwelijksrelatie, psychologisch welbevinden, persoonlijkheid van de ouder en de financiële situatie ook een sterke invloed hebben op het opvoedgedrag en de ervaren stress in de opvoeding (Baker et al., 2003; Belsky, 1984; Blacher, 2001; Coplan, Reichel, & Rowan, 2009; Cutrona & Troutman, 1986; De Haan et al., 2009). Het is dan ook aan te bevelen breder onderzoek te doen naar de mate waarin deze factoren onderling samenhangen en van invloed zijn op opvoedingscompetentie en het opvoedgedrag van ouders.

Dit onderzoek biedt, ondanks de beperkingen, een theoretische bijdrage aan het verbeteren van de ondersteuning aan ouders en de opvoeding van kinderen in Nederland. Een goede opvoeding is tenslotte van essentieel belang voor een optimale ontwikkeling van het kind en een gezonde samenleving (Van Dijk & Prinsen, 2008).

## Literatuurlijst

- Arnold, D. S., O'Leary, S. G., Wolff, L. S., & Acker, M. M. (1993). The Parenting Scale: A measure of dysfunctional parenting in discipline situations. *Psychological Assessment*, 5, 137-144.
- Asendorpf, J. B., & Van Aken, M. A. G. (2003). Validity of big five personality judgments in childhood: A 9 year longitudinal study. *European Journal of Personality*, 17, 1-17.
- Asscher, J. J., Hermanns, J. M. A., & Deković, M. (2008). Effectiveness of the HOME-START parenting support program: Behavioral outcomes for parents and children. *Infant Mental Health Journal*, 29, 95-113.
- Baker, B. L., McIntyre, L. L., Blacher, J., Crnic, K., Edelbrock, C., & Low, C. (2003). Pre-school children with and without developmental delay: Behaviour problems and parenting stress over time. *Journal of Intellectual Disability Research*, 47, 217-230.
- Belsky, J. (1984). The determinants of parenting: A process model. *Child Development*, 55, 83-96.
- Blacher J. (2001). Transition to adulthood: mental retardation, families, and culture. *American Journal on Mental Retardation*, 106, 73-88.
- Calzada, E. J., Eyberg, S. M., Rich, B., & Querido, J. G. (2003). Parenting disruptive preschoolers: Experiences of fathers and mothers. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 32, 203-213.
- Coleman, P. K., & Karraker, K. (1997). Self-efficacy and parenting quality: Findings and future applications. *Developmental Review*, 18, 47-85.
- Coleman, P. K., & Karraker, K. H. (2000). Parenting self-efficacy among mothers of school-age children: conceptualization, measurement, and correlates. *Family Relations*, 49, 13-24.
- Coplan, R. J., Reichel, M., & Rowan, K. (2009). Exploring the associations between maternal personality, child temperament, and parenting: A focus on emotions. *Personality and Individual Differences*, 46, 241-246.
- Cutrona, C. E., & Troutman, B. (1986). Social support, infant temperament and parenting self-efficacy: a mediational model of postpartum depression. *Child Development*, 57, 1507-1518.
- De Brock, A. J. L. L., Vermulst, A. A. J., Gerris, J. R. M., & Abidin, R. R. (2001). *Nijmeegse Ouderlijke Stress Index NOSI [Nijmegen Parenting Stress Index]*. Amsterdam/Lisse: Swets and Zeitlinger.

- De Fruyt, F., & Mervielde, I. (2002). *Persoonlijkheidspsychologie*. Gent: Academia Press.
- De Haan, A. M., Prinzie, P., & Deković, M. (2009). Mothers' and fathers' personality and parenting: The mediating role of sense of competence. *Developmental Psychology, 45*, 1695-1705.
- Dunsmore, J. C., Bradburn, I. S., Costanzo, P. R., & Fredrickson, B. L. (2009). Mothers' expressive style and emotional responses to children's behavior predict children's prosocial and achievement-related self-ratings. *International Journal of Behavior Development, 33*, 253-264.
- Goldsmith, H. H., Buss, A., Plomin, R., Rothbart, M. K., Thomas, A., Chess, S., et al., (1987). What is temperament? Four approaches. *Child Development, 58*, 505-529.
- Goldstein, L. H., Harvey, E. A., & Friedman-Weieneth, J. L. (2007). Examining subtypes of behavior problems among 3-year-old children, part III: Investigating differences in parenting practices and parenting stress. *Journal of Abnormal Child Psychology, 35*, 125-136.
- Gondoli, D. M., & Silverberg, S. B. (1997). Maternal emotional distress and diminished responsiveness: The mediating role of parenting efficacy parental perspective taking. *Developmental Psychology, 33*, 861-868.
- Gray, M. R., & Steinberg, L. (1999). Unpacking authoritative parenting: Reassessing a multidimensional construct. *Journal of Marriage and Family, 61*, 574-587.
- Hoeve, M., Blokland, A., Dubas, J. S., Loeber, R., Gerris, J. R. M., & Van der Laan, P. H. (2008). Trajectories of delinquency and parenting styles. *Journal of Abnormal Child Psychology, 36*, 223-235.
- Kendler, K. S., & Baker, J. H. (2007). Genetic influences on measures of the environment: A systematic review. *Psychological Medicine, 37*, 615-626.
- McKinney, C., & Renk, K. (2008). Differential parenting between mothers and fathers: implications for late adolescents. *Journal of Family Issues, 29*, 806-827.
- McPherson, A. V., Lewis, K. M., Lynn, A. E., Haskett, M. E., & Behrend, T. S. (2008). Predictors of parenting stress for abusive and nonabusive mothers. *Journal of Child and Family Studies, 18*, 61-69.
- Mervielde, I., & De Fruyt, F. (1999). Construction of the Hierarchical Personality Inventory for Children (HiPIC). In I. Mervielde, I. J. Deary, F. De Fruyt, & F. Ostendorf (Eds.), *Personality psychology in Europe* (pp. 107-127). Tilburg: Tilburg University Press.
- Mervielde, I., & De Fruyt, F. (2002). Assessing children's personality traits with the

- Hierarchical Personality Inventory for Children. In B. De Raad, & M. Perugini (Eds.), *Big Five assessments* (pp. 129-146). Seattle: Hogrefe and Huber.
- Naerde A., Tambs K., & Mathiesen K. S. (2002). Child related strain and maternal mental health: a longitudinal study. *Acta Psychiatrica Scandinavica*, *105*, 301-309.
- Preacher, K. J., & Hayes, A. F. (2004). SPSS and SAS procedures for estimating indirect effects in simple mediation models. *Behavior Research Methods, Instruments, and Computers*, *36*, 717-731.
- Prinzle, P. (2004). *Waarom doet mijn kind zo moeilijk? Moeilijk gedrag begrijpen, efficiënt straffen en belonen*. Tiel: Uitgeverij Lannoo.
- Prinzle, P., Onghena, P., & Hellinckx, W. (2007). Reexamining the Parenting Scale: Reliability, factor structure, and concurrent validity of a scale for assessing the discipline practices of mothers and fathers of elementary-school-aged children. *European Journal of Psychological Assessment*, *23*, 24-31.
- Prinzle, P., Onghena, P., Hellinckx, W., Grietens, H., Ghesquie're, P., & Colpin, H. (2003). The additive and interactive effects of parenting and children's personality on externalizing behaviour. *European Journal of Personality*, *17*, 95-117.
- Prinzle, P., Van der Sluis, C. M., De Haan, A. D., & Deković, M. (2010). The mediational role of parenting on the longitudinal relation between child personality and externalizing behavior. *Journal of Personality*, *78*, 1-23.
- Robinson, C. C., Mandleco, B., Frost-Olsen, S., & Hart, C. H. (1995). Authoritative, authoritarian, and permissive parenting practices: Development of a new measure. *Psychological Reports*, *77*, 819-830.
- Rose, B. M., Holmbeck, G. N., Coakley, R. M., & Franks, E. A. (2004). Mediator and moderator effects in developmental and behavioural pediatric research. *Developmental and Behavioral Pediatrics*, *25*, 58-67.
- Rothbart, M. K., & Bates, J. E. (2006). Temperament in children's development. In W. Damon, R. Lerner, & N. Eisenberg (Eds.), *Handbook of child psychology (6th ed.)*. *Social, emotional, and personality development* (pp. 99-166). New York: Wiley.
- Schalenbourg, K., & Verschueren, K. (2003). Problem behaviour of infants at school and the link with parenting styles. *Kind en Adolescent*, *24*, 170-187.
- Schunk, D. H. (1990). Goal setting and self-efficacy during self-regulated learning. *Educational Psychologist*, *25*, 71-86.
- Sexton, T. L., & Tuckman, B. W. (1991). Self-beliefs and behavior: The role of self-efficacy

- and outcome expectations over time. *Personality and Individual Differences*, 12, 725-736.
- Shiner, R., & Caspi, A. (2003). Personality differences in childhood and adolescence: measurement, development, and consequences. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 44, 2-32.
- Sneed, C. D. (2002). Correlates and implications for agreeableness in children. *The Journal of Psychology*, 136, 59-68.
- Suchman, N. E., Rounsaville, B., DeCoste, C., & Luthar, S. (2007). Parental control, parental warmth, and psychosocial adjustment in a sample of substance-abusing mothers and their school-aged and adolescent children. *Journal of Substance Abuse Treatment*, 32, 1-10.
- Treutler, C. M., & Epkins, C. C. (2003). Are discrepancies among child, mother, and father reports on children's behavior related to parent's psychological symptoms and aspects of parent-child relationships? *Journal of Abnormal Child Psychology*, 31, 13-27.
- Uno, D., Florsheim, P., & Uchino, B. N. (1998). Psychosocial mechanisms underlying quality of parenting among Mexican-American and white adolescent mothers. *Journal of Youth and Adolescence*, 27, 585-605.
- Van den Akker, A. L., Deković, M., & Prinzie, P. (2010). Transitioning to adolescence: How changes in child personality and overreactive parenting predict adolescent adjustment problems. *Development and Psychopathology*, 22, 151-163.
- Van Dijk, M., & Prinsen, B. (2008). *Handreiking: Opvoedingsondersteuning in het Centrum voor Jeugd en Gezin*. Utrecht: Nederlands Jeugd Instituut.
- Williford, A. P., Calkins, S. D., & Keane, S. P. (2006). Predicting change in parenting stress across early childhood: child and maternal factors. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 35, 251-263.